

สะพานสู่ความเข้าใจผลงานศิลปะร่วมสมัยของไทย
Merging Perception of Thai Contemporary Art

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ม.ล.บุศยมาศ นันทวัน
กลุ่มวิชาวิจิตรศิลป์ สาขาวิชาศิลปกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวความคิดในผลงานศิลปะร่วมสมัยของไทยที่ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ในการวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อประเมินความพอใจของผู้ชมผ่านผลงานที่แผนการวิจัยได้รับการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจด้านการบริหารจัดการทางศิลปกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ของไทยในแหล่งกรุงเทพฯ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ชมงานนิทรรศการในหอศิลป์ และนิทรรศการศิลปะ สืบค้นผลงานศิลปิน 3 ท่าน และได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ในการเข้าใจผลงานศิลปะตามรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหาของงานศิลปะ

คำสำคัญ: ศิลปะร่วมสมัย แนวความคิด ศิลปิน การวิจารณ์ การบริหารจัดการทางศิลปกรรม

Abstract

This research aimed to study thoughts and principles regarding Thai contemporary arts which the researcher could use in planning the management of artwork environment in order to evaluate audiences' satisfaction through research plan. Consequently, the audiences could be provided with knowledge and understanding in the management of artwork environment. The researcher studied the history of Thai arts in Bangkok area from relevant documents and researches by interviewing the audiences of exhibition held in the art galleries and art exhibition. The researcher also researched works of 3 artists and used research tools in order to understand art works based on the analysis of artwork contents.

Keyword: Contemporary Art Concept Artist Critic Art Management

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ทางด้านศิลปวัฒนธรรมไทย พบหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลป์ที่อยู่ในกรุงเทพฯ มากที่สุดในพื้นที่หนึ่ง ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายด้านศาสนาศิลปวัฒนธรรม และส่งเสริมผลงานวิจัยปีงบประมาณ 2558 ให้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ความเข้าใจคุณค่าความชอบซึ่งในสุนทรียะทางศิลปะ

สภาพปัญหาทางศิลปกรรมส่วนใหญ่เกิดจากการวางแผนในเชิงบูรณาการประชาชนไม่ได้รับการสนับสนุนศักยภาพในเชิงความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะที่กำลังจัดแสดงและผลงานที่ติดตั้งอย่างถาวรในสถานที่นั้น ความสามารถในการจัดการให้ผู้เข้าชมผลงานมีความตระหนักรู้เห็นได้ จากการขาดระบบเสริมแนวทางที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลในทางปฏิบัติ ข้างขาดความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องที่เพียงพอ การจัดการจึงควรมีการศึกษา เพื่อให้ผู้ชมงานในแกลเลอรีศิลป์ ทัวไปได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการผลงานศิลปะในพื้นที่ของตนได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา อย่างไรก็ดีเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.

อนึ่ง สิ่งที่คนไทยมีร่วมกัน คือ มิติทางสังคมศิลปวัฒนธรรม พึ่งตระหนักว่าวัฒนธรรมเป็นต้นทุนที่แข็งแกร่งที่สุดการรู้จักศิลปกรรมของไทยเราเอง สืบค้นศึกษารักษาคุณค่าโดยมีการเผยแพร่สร้างความเข้าใจและภาคภูมิใจกับผลงานที่คนไทยด้วยกันสร้าง และตระหนักนิสัยในการชื่นชมงานศิลปะที่เชื่อมโยงจิตใจให้ยั่งยืนเจริญงอกงามเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดที่ห่างกันไม่มากนัก คือ มิติทางเศรษฐกิจใช้ต้นทุนด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือแก้ไขความยากจนได้ แต่ผลกระทบของปัญหาทำให้เกิดรอยต่อในการถ่ายทอดความรู้ยกตัวอย่าง เช่น ศิลปินไทยมักถูกประเมินคุณค่าต่ำกว่าความเป็นจริงมากทั้งที่ผลงานของไทยเรามีชื่อเสียงดีมาก นักสะสมผลงานศิลปะผู้ไม่รู้มักตัดสินงานจากบทวิจารณ์ในนิตยสารเพื่อคิดว่า ควรมีความชอบในผลงานชิ้นนั้นๆ เพียงใด และยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่าบางคนเลือกไม่ถูกเพราะไม่มีความรู้ แต่ในขณะที่เดียวกัน ในฐานะของผลงานศิลปะในประเทศที่เจริญแล้วจะได้รับการประเมินว่า ผลงานศิลปะเป็นทรัพย์สินและเป็นมรดกตกทอดได้

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยพบว่า คำถามจะเกิดขึ้นทุกครั้งที่มีผู้ชมงานในไทยเราจะตัดสินผลงานทางศิลปะว่ามีค่าพูดใดในงานนั้นอยู่เสมอ ผู้ชมตัดสินมันด้วยความสามารถที่มีทักษะนี้มาตั้งแต่เกิด นั่น คือ การวิจารณ์สิ่งเหล่านั้นเวียนจนเป็นคำถามที่ถามบ่อยว่า สิ่งนั้น ที่ผู้คนสนใจเป้าหมายสูงสุดที่ศิลปินวางไว้คงเป็นการยอมรับของผลงาน สิ่งสวยงามหรือแปลกใหม่ของผลงานหรือไม่ ที่ทำให้ผลงานนั้นสะดุดตาให้คนหยุดดูและจ้องมองได้นานๆ การเข้าถึงผลงานได้ให้ความคิดแก่คนดูไปต่างๆ นานา หรือถ้าไม่สวยงามไม่มีใครมองอย่างนั้น หรือหากพิจารณาทางด้านศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นแหล่งรวมศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์ ในปัจจุบันมีหอศิลป์อยู่ในใจกลางเมืองท่ามกลางแหล่งช้อปปิ้ง เพื่อให้การเข้าถึงในคุณค่าทางศิลปกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมอันจะเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศที่เข้มแข็ง จึงต้องอาศัยกลไกและกระบวนการจัดการบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการเข้าถึงและตีความผลงานของศิลปิน ซึ่งจะทำให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับการพัฒนา สามารถนำไปบูรณาการการจัดการคุ้มครองและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปกรรม และเพื่อให้ประชาชนศิลปินใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารผลงานศิลปะของตนได้อีก

1.2 เป้าหมายและวัตถุประสงค์

โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อ

- ก) เพื่อศึกษาผลงานด้านประวัติศาสตร์ศิลปะของไทยจนถึงร่วมสมัยของไทยในกรุงเทพฯ
- ข) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลด้านแนวความคิดในผลงานศิลปะร่วมสมัยของไทยที่ผู้สนใจสามารถไปใช้ในการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- ค) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าชมผ่านผลงานที่พัฒนามาจากแผนการวิจัยให้ได้รับการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจด้านการบริหารจัดการทางศิลปกรรม

1.3 ขอบเขตการดำเนินงานและพื้นที่ศึกษา

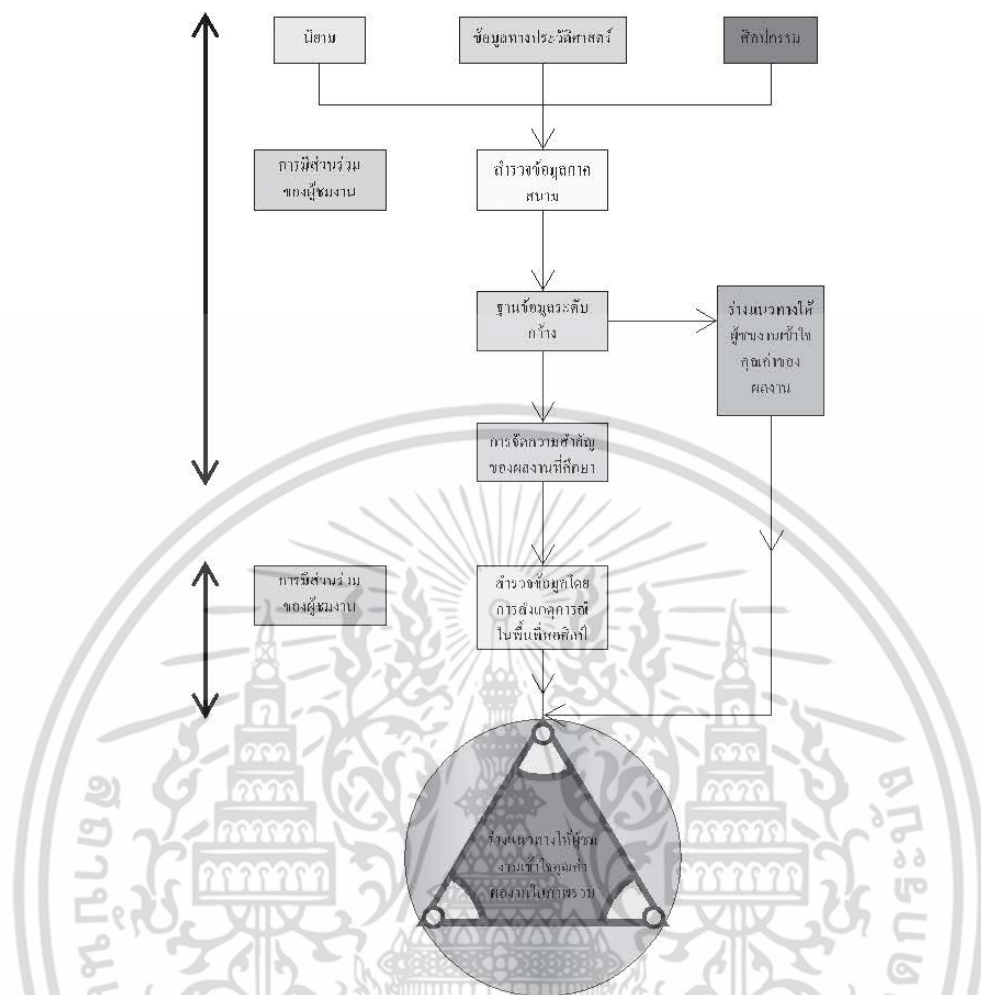
การศึกษาในโครงการนี้อยู่ในบริเวณพื้นที่กรุงเทพฯ

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษาในโครงการนี้ใช้กรอบการดำเนินงานเพื่อการสำรวจเกี่ยวกับศิลปกรรมโดยพิจารณาจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

- ก) กระทรวงวัฒนธรรมและกรมศิลปากรในเรื่องนิยาม
- ข) องค์การยูเนสโก ในเรื่องแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- ค) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของออสเตรเลีย ได้แก่ กฎบัตร ICOMOS ในขั้นตอนการศึกษาได้แบ่งเป็นสองช่วงใหญ่ๆ คือช่วงการศึกษาระดับกว้างได้แสดงเป็นแผนภูมิดังรูปข้างล่างนี้ดังรูปข้างล่างนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรืออ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 1 แผนผังแสดงขั้นตอนการศึกษาของโครงการ

1.4.1 การศึกษาระดับกว้าง

คือการศึกษาเพื่อประเมินสภาพแวดล้อมของศิลปกรรมในภาพรวมของทั้งพื้นที่โครงการ ประกอบไปด้วย ขั้นตอนย่อย 3 ขั้นตอน คือ ก) การเตรียมการก่อนการสำรวจ ข) การสำรวจ และ ค) การจัดการข้อมูลหลังการสำรวจ

ก) การเตรียมการก่อนการสำรวจ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือช่วงการจัดเตรียมข้อมูล และอุปกรณ์กับช่วงการวางแผนการสำรวจ ในช่วงการจัดเตรียมข้อมูลและอุปกรณ์มีรายละเอียดดังนี้

- ศึกษาแหล่งศิลปกรรมจากเอกสาร รายงาน ข่าว บทความที่เกี่ยวข้อง และเดินทางไปสำรวจตามงานนิทรรศการที่กำลังเปิดแสดงที่หอศิลป์ต่างๆ เพื่อให้ได้ความเข้าใจเบื้องต้นและเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับพื้นที่จริงได้เร็ว
- จัดเตรียมแบบฟอร์มการสำรวจ ซึ่งประกอบด้วย ชื่อผลงาน เทคนิค ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลป์ที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และบุคคล ความเข้าใจถึงผลงานของผู้ชม ภัยคุกคาม
- จัดเตรียมกล้องดิจิทัล ในช่วงวางแผนการสำรวจมีรายละเอียดดังนี้
- ติดต่อประสานงานกับหน่วยประชาสัมพันธ์ของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (BACC) หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า กรุงเทพฯ
- กำหนดวันที่จะสำรวจ เพื่อให้พบกับนิทรรศการที่จะมีคนมาจำนวนมากๆ เพื่อเก็บแบบสำรวจได้

มากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา

ข) การสำรวจ

เพื่อการเก็บข้อมูลเบื้องต้นให้เป็นพื้นฐานในการประเมินความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปะ โดยใช้แบบฟอร์มที่เตรียมไว้ ใช้เวลาภายใน 3 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2556 ใช้ผู้ประสานงาน 3 คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เบื้องต้นในงานศิลปะ

ข้อมูลที่ได้มามีดังนี้

- การสังเกตจากคณะผู้สำรวจ
- รูปถ่าย
- ผู้ชมงานที่ร่วมสำรวจด้วย

หลังจากสำรวจแล้ว จะต้องดำเนินการจัดระบบข้อมูล บันทึกภาพถ่ายลงเครื่องคอมพิวเตอร์ ถ่ายเอกสารไปสอบถามเก็บสำรองเพื่อสูญหาย

ค) การจัดการข้อมูลหลังการสำรวจ

เมื่อทำการสำรวจเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องเก็บแบบสอบถามเข้าจัดระเบียบลงในแฟ้ม และกลั่นจากนั้นจึงนำข้อมูลมาแยกแยะแต่ละประเด็นของคุณค่าผลงานศิลปะ

รูปที่ 2 แสดงกิจกรรมในการศึกษาระดับกว้าง ระหว่างการสำรวจด้วยแบบสอบถาม หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (BACC)

1.4.2 การศึกษาระดับรายละเอียด

คือการศึกษาในผลงานเป้าหมายที่ได้รับการคัดเลือก ได้แก่ ผลงานของ กาลิเลโอ ดินี ผลงานของ อาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ และ ผลงานของคุณหนที อุตฤทธิ์ วิธีการศึกษาระดับรายละเอียดนี้ได้เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ดูผลงาน โดยสัมภาษณ์ผู้ดูและให้ตอบแบบสอบถามและให้ให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาได้แก่

ก) เพื่อร่วมกับผู้ชมงานระบุปัญหาของความรู้เรื่อง ไม่เข้าใจเหตุผลจริง ๆ ที่ศิลปินต้องการจะสื่อสารรวมทั้งแนวทางบริหารจัดการศิลปกรรม โดยให้ผู้ดูมีส่วนร่วมได้

ข) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของผู้ชมงานในด้านอนุรักษ์ในพื้นที่ศึกษา เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา... อ่างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ค) เพื่อศึกษาทบทวนแผนงานและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมและการจัดการสิ่งแวดลอมศิลปกรรมในการศึกษานี้มีกิจกรรมโดยใช้แบบสอบถามที่ต้องใช้กับผู้ที่มีทักษะฝึกฝนทางศิลปกรรมทางใดทางหนึ่งแล้วในที่นี้คือ ดำเนินการส่งแบบสอบถามไปยังผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะท่านอื่น ให้ลงความเห็นเกี่ยวกับผลงานเป้าหมาย นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครอื่นๆทำแบบสอบถาม

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาลักษณะและรูปแบบผลงานศิลปะกับการอธิบายผลงานศิลปะ

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้เริ่มตั้งแต่ศึกษาเอกสาร บทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วกำหนดหัวข้อที่จะทำวิจัย ตั้งวัตถุประสงค์วางแผนการดำเนินงาน สร้างแบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานวิจัย

2.1 การศึกษาข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ทฤษฎีศิลปศาสตร์ของการสร้างการมีส่วนร่วมกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และสูจิบัตรการแสดงผลงานศิลปกรรมของกลุ่มต่างๆ พบปะสัมภาษณ์ในลักษณะสนทนากับศิลปินต่างๆ ที่สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมอย่างต่อเนื่อง และจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่ได้ศึกษาจิตรกรรมจากแหล่งข้อมูลสถานที่จริง

2.2 กลุ่มประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจแหล่งข้อมูลในพื้นที่วิจัยด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

2.1.2 กลุ่มตัวอย่างวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1. ศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม 2. ผู้เข้าชมผลงานศิลปกรรม 3. นักศึกษา

การคัดเลือกพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ใช้วิธีการเลือกแบบตามวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) เป็นการประกอบด้วย

1. หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (BACC) กรุงเทพฯ
2. พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า กรุงเทพฯ
3. หอศิลป์บ้านจิม ทอมป์สัน กรุงเทพฯ
4. ในชั้นเรียนของสาขาศิลปกรรม ลาดกระบัง
5. ห้องนิทรรศการชั่วคราว ห้างสรรพสินค้าเซนทรัล สาขาชิดลม
6. ห้องนิทรรศการชั่วคราว ห้างสรรพสินค้าพารากอน

กลุ่มพื้นที่ดังกล่าวใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์

3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อการเก็บข้อมูลคือภาพประกอบการสัมภาษณ์ ผลงานศิลปะที่จัดแสดงอยู่ในห้องนิทรรศการ การบันทึกภาพถ่าย และการสังเกต มาวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาและรูปภาพ ซึ่งภาพประกอบการสัมภาษณ์ (ชุดที่ 1) และแบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 2) มีรายละเอียดดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา อย่างไรก็ดีเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จสจ.

ภาพประกอบการสัมมนา (ชุดที่ 1)

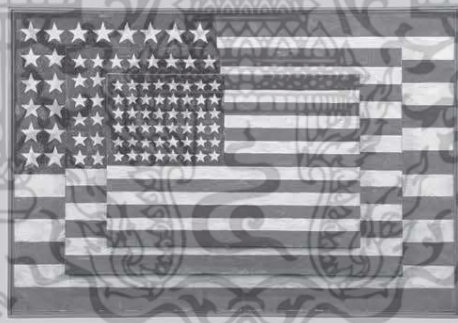
เนื้อหา/เรื่องราว

1. ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นชาติ

1.1 ผลงานที่ปรากฏสัญลักษณ์รูปธงชาติ ประกอบด้วย

รูปที่ 3 ภาพจิตรกรรมชื่อ “เสรีภาพนำประชาชน” หรือ “Liberty Leading the People” วาดโดย แฟรดีนองต์ วิกตอร์ เออเมเน เดอลาครัวซ์ (Ferdinand Victor Eugène Delacroix) วาดขึ้นในปี ค.ศ. 1830

รูปที่ 4 ภาพจิตรกรรมชื่อ ธงสามผืน หรือ Three Flags วาดโดย แจสเปอร์ จอห์น (Jasper Johns) วาดขึ้นในปี ค.ศ. 1958

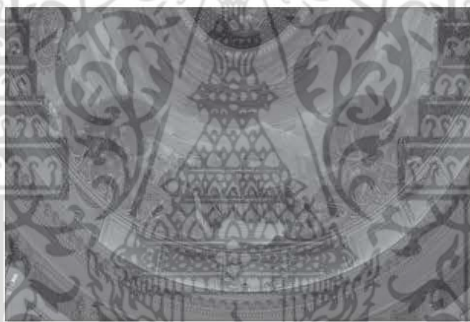
รูปที่ 5 ภาพจิตรกรรมในชุดที่มีชื่อว่า Transparency Happiness วาดโดย นetti อุตถุทธิ วาดขึ้นในปี 2556
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาดูเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรือทำซ้ำอย่างอื่นถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. ประเด็นเกี่ยวกับการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกของผู้วาด

รูปที่ 6 ภาพจิตรกรรมชื่อ โบสถ์ซานตามาเรีย วาดโดยอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ วาดขึ้นในปี 2598

3. ประเด็นของการวาดภาพวิถีชีวิตของชาวสยามโดยศิลปินชาวตะวันตก

รูปที่ 7 ภาพจิตรกรรมชุดที่วาดภายในโดมท้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม วาดโดยกาลิเลโอ คินี ในราวปี 2455

แบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 2)

การสำรวจความต้องการของผู้เข้าชมผลงานศิลปะในหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร BACC เพื่อประกอบการกำหนดทิศทางการทำวิจัยในอนาคตชื่อแบบสอบถาม “แบบสำรวจความต้องการ ในหัวข้อการเข้าถึงผลงานศิลปะ” จากแบบสัมภาษณ์ ที่ 3 การใช้ธงชาติให้ปรากฏอยู่บนผลงานศิลปะทำให้ผู้ดูงานนึกถึงสิ่งใด

4. ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (BACC) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (ชุดที่ 2)

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลบันทึกภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มาวิเคราะห์สรุปโดยวิพรรณนาและรูปภาพ เพื่อให้มีความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปกรรมในโครงการวิจัยนี้ได้ดำเนินการศึกษาในระดับรายละเอียด ซึ่งเป็นการคัดเลือกผลงานมาจากการพิจารณาคุณค่า ในบทนี้จะกล่าวถึงผลที่ได้จากการศึกษาจากวิธีการที่หลากหลายสามารถนำมาซึ่งแนวทางการจัดการ

5.1 การคัดเลือกผลงานภาพจิตรกรรมที่ปรากฏสัญลักษณ์รูปธงชาติ ทำให้ผู้ชมรู้สึกถึงความเป็นมาของคนไทย ชาติรวบรวมความเป็นการเมือง เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ต่อมาคนไทยได้สำนึกในความเปลี่ยนแปลงแห่งกระแส วัฒนธรรมจนชาติเสมือนสัญลักษณ์แห่งวิวัฒนาการ

ภาพจิตรกรรมตามประเด็นเกี่ยวกับการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกของผู้วาด เป็นศิลปินที่เป็นผู้จัดประกาย ให้กับศิลปะแนวอิมเพรสชันนิสต์ในประเทศไทย ซึ่งมีแนวคิดที่จะแสดงออกในความประทับใจในแสงสีบรรยากาศที่ได้รับจากการสังเกตสิ่งแวดล้อม ความสว่างภายในภาพเกิดจากการกระจายแสงของสีแปร่ง ซึ่งหาดูได้ยากจากจำนวนศิลปินในรุ่นนั้น ยังคงมีศิลปินรุ่นหลังถัดมาจนถึงปัจจุบันได้นำเทคนิคมาศึกษาเรื่อยมา

ภาพเขียนภายในโดมท้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม การจัดวางบุคคลสำคัญนั้นศิลปินให้ความสำคัญมากกับการทำให้เกิดจุดเด่น มีการเน้นให้เห็นการดำรงชีวิต แสดงความเป็นวัฒนธรรมไทย ในเวลานั้นที่แรกอยู่กับการจัดวางภาพอาคารสำคัญ ตามหลักสุนทรียภาพและหลักพื้นฐานของวัฒนธรรมและธรรมเนียมประเพณี

ในการคัดเลือกผลงานโดยใช้เกณฑ์พิจารณาคือคุณค่าความสำคัญเนื่องจากผลงานศิลปกรรมดังกล่าวมีคุณค่า ความสำคัญในหลายประเด็นและที่มีปัญหาขาดความตระหนักรู้ในคุณค่าจะต้องการการแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการและต้องการ การมีส่วนร่วมกับผู้ชมผลงานในพื้นที่การศึกษาพบว่า

5.1.1 ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏสัญลักษณ์รูปธงชาติของ นที อุตฤทธิ มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมหลายประเด็น ดังนี้

- คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ศิลปินมีแนวความคิดเป็นสำคัญต่อการแสดงออก
- คุณค่าด้านประเด็นความหมายใหม่ของสัญลักษณ์ และความหมายที่กำหนดให้คู่กันกับตัวสีทั้งสามสี แกนแกนของเนื้อหาที่ยังคงตีไม่ได้ด้วยความหนักแน่นในประเด็นคำถามถึงการมีอยู่จริงของความเป็นชาติไทยหรือไม่
- คุณค่าด้านความแท้จริงของรูปแบบฝีมือไว้ได้ด้วยผลงานจิตรกรรมแบบเรียบเนียนคมชัด (Liner Style) การลดทอนโทนสี
- คุณค่าด้านความประทับใจ ด้วยบรรยากาศ ทักษะธาตุของภาพจิตรกรรมบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาในผลงานของศิลปิน

อย่างไรก็ตาม ผลงานของนที อุตฤทธิ ก็มีภัยคุกคามสูงเช่นเดียวกัน ได้แก่การขาดความเชื่อมโยงทางด้านข้อมูลกับผู้ชมงานที่มีความสนใจในประวัติศาสตร์ศิลป์ไทยร่วมสมัยและประวัติศาสตร์ศิลป์ตะวันตก

5.1.2 ภาพจิตรกรรมตามประเด็นเกี่ยวกับการแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกของผู้วาด ของอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมหลายประเด็น ดังนี้

- คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ที่ศิลปินที่มีอารมณ์เป็นสำคัญต่อการแสดงออก ได้แก่ ความเกี่ยวข้องกับบุคคลในภาพ สิ่งก่อสร้าง สถานที่ ทั้งด้านอายุของภาพอยู่ในช่วงแรกของ Impressionism ของไทย และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์ของไทยได้อีกด้วย
- คุณค่าด้านความหายาก เนื่องจากมีผลงานเหลืออยู่ไม่มาก
- คุณค่าด้านความแท้จริงของรูปแบบฝีมือไว้ได้ด้วยผลงานจิตรกรรมแบบ Impressionism มีคุณค่าเชิงเทคนิค วิธีการแปร่ง ความงาม มีรูปแบบเอกลักษณ์
- คุณค่าด้านความประทับใจ ด้วยสีสนับบรรยากาศภูมิทัศน์ กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างในภาพ ทำให้เกิดลักษณะคุณค่าที่มีความพิเศษ ทักษะธาตุของภาพจิตรกรรมบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาในผลงานของศิลปิน

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา ซึ่งอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.1.3 ภาพเขียนภายในโดมท้องพระโรงพระที่นั่งอนันตสมาคม ของกาลิเลโอ คินี มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมหลายประเด็น ดังนี้

- คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ ทั้งด้านอายุที่อยู่ในช่วงรับอิทธิพลจากศิลปะแบบ Impressionism และมีช่วงชีวิตมีบทบาทสำคัญต่อศิลปะแนวอาร์ต นูโว ในประเทศไทย และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ศิลป์ของไทยได้อีกด้วย

- คุณค่าด้านความหายาก เนื่องจากมีผลงานเหลืออยู่ไม่มาก

- คุณค่าด้านความแท้รูปแบบฝีมือไว้ได้ด้วยผลงานจิตรกรรมแบบ Impressionism มีคุณค่าเชิงเทคนิควิธีการสีแปร่ง ความงาม มีรูปแบบเอกลักษณ์ สะท้อนเรื่องราวทางสังคม วัฒนธรรมของในยุคสมัยที่ยังเป็นประเทศสยาม และมีช่วงชีวิตมีบทบาทสำคัญต่อศิลปะแนวอาร์ต นูโว ในประเทศไทยสะท้อนกระบวนการสร้างสรรค์ เทคนิค แนวคิดและคติทางศิลปะยุคสมัยจากศิลปะของยุโรป ทั้งด้านอายุของภาพอยู่ในช่วงแรกของ Impressionism และ ศิลปะแนวอาร์ต นูโว ของไทย

- คุณค่าด้านการใช้สอย ซึ่งจิตรกรวาดภาพเพดานโดมในพระที่นั่งอนันตสมาคมบริเวณท้องพระโรงและโถงบันไดด้านตะวันออก จนมาถึงปัจจุบันสถานที่นี้ยังคงมีการใช้สอยต่อเนื่องมาโดยตลอดซึ่งหมายถึงการใช้สอยด้านวัฒนธรรมอีกด้วย

- คุณค่าด้านองค์ประกอบที่ภาพจิตรกรรมส่งเสริมสภาพแวดล้อมโดยที่สิ่งก่อสร้างต่างๆ ในท้องพระโรงเป็นแบบศิลปะการออกแบบอย่างประเทศตะวันตก ลักษณะอาคาร รูปแบบ ความสูง จำนวนชั้น รูปทรงหลังคา วัสดุ และฐานอาคาร ภาพเขียนจึงมีความกลมกลืนส่งเสริมสภาพแวดล้อมมาตราส่วนของ (Scale) ร่วมสถาปัตยกรรม คือนำศิลปะหลายแขนงมารวมกันกล่าวคือขนาดของอาคารและขนาดชิ้นงาน ขนาดของรูปทรงมนุษย์ในงานเป็นมาตราส่วนกัน บ่งบอกความสามารถความพยายามความตั้งใจของศิลปินให้ภาพเขียนบ่งบอกหน้าที่และสาระสำคัญของอาคารพระที่นั่ง

- คุณค่าด้านความความประทับใจ ด้วยสีเส้นบรรยากาศภูมิทัศน์ กลุ่มอาคารและสิ่งก่อสร้างในภาพทำให้เกิดลักษณะคุณค่าที่มีความพิเศษที่คนชาติของภาพจิตรกรรมบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของราชวงศ์จักรีในผลงานของศิลปินความเกี่ยวพันกับบุคคลสำคัญหรือบันทึกเหตุการณ์ประกาศให้มีการเลิกทาส ลำดับความสำคัญของประเทศ

นอกจากนั้น บริเวณโดยรอบพระที่นั่งอนันตสมาคมยังประกอบไปด้วยแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อวิวัฒนาการทางการเมือง การปกครองและทางด้านสังคมของกรุงเทพฯ หลักฐานดังกล่าวได้แก่ ลานพระบรมรูปทรงม้า อาคารที่เคยเป็นวัง ตำหนัก สวนสัตว์ดุสิต และปูชนียสถาน เป็นต้น มีแนวโน้มที่จะกำหนดเป็นพื้นที่สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมได้ จากหัวข้อย่อย ที่ 5.1.1 5.12 5.13 พบว่า คุณค่าทางวัฒนธรรมของศิลปกรรมของศิลปินทั้งสามท่าน นั้นมีคุณค่าในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี จึงควรอย่างยิ่งที่จะเชิดชู ดูแลจัดการ เคารพคุ้มครอง ที่เหมาะสมมากขึ้นกว่านี้ต่อไป

ในประเด็นความแท้ของศิลปกรรมของทั้งสามท่านผู้ชมงานทั่วไปยังขาดความเข้าใจต่อคุณค่า ขาดความตระหนัก เช่น ขาดการสร้างคำพูด บทความ บันทึกเพิ่มเติม ไวยารมณ์ ประโยคคำเขียนทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เหมาะสม โดยเฉพาะข้อมูลทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม ในการพิจารณาเกณฑ์การประเมินคุณค่ายังจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่และศิลปวัฒนธรรมของแหล่งที่สร้างศิลปกรรมและพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย

เนื่องจากเกณฑ์การประเมินคุณค่าศิลปกรรม บางเกณฑ์เป็นเกณฑ์เชิงคุณภาพ เช่นความรู้สึก ความงาม เป็นต้น ทศนคติส่วนบุคคลของผู้ทำแบบประเมิน นอกจากนี้เกณฑ์การพิจารณาความแท้ของศิลปกรรมโดยเฉพาะ วัสดุ รูปแบบ และฝีมือ ไม่มีความชัดเจนในวงจรระดับ เช่น น้อย ปานกลาง มาก จากปัญหาและข้อบกพร่องดังกล่าว เกณฑ์การประเมินคุณค่าศิลปกรรมในการสำรวจควรจะต้องสอดคล้องกับบริบทของแหล่งศิลปกรรมรวมทั้งวัฒนธรรมของผู้สร้าง โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา

- 1) ควรมีการอบรมผู้สำรวจและประเมินเกี่ยวกับศิลปกรรมและสร้างเกณฑ์การประเมินคุณค่าต่าง ๆ เพื่อให้การสำรวจและประเมินอยู่บนพื้นฐานและมาตรฐานเดียวกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 2) การสื่อความหมาย (Interpretation) คือสื่อที่สร้างขึ้นใหม่ให้แสดงความสำคัญของศิลปกรรมใช้กับงานศิลปกรรมที่เข้าใจยาก หรือไม่มีหลักฐานชี้แจงเบื้องหน้าเบื้องหลังของผลงานเลย การสื่อความหมายอาจทำได้ตั้งแต่การติดตั้งป้ายแจ้งข้อมูลจนถึงสิ่งก่อสร้างที่เป็นสัญลักษณ์

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ ฤทธิไพโรจน์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

กิริติ บุญเจือ, ปรัชญาศิลปะ, หน้า 6.

กัจจกร สุนพงษ์ศรี, ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), 251.

กัจจกร สุนพงษ์ศรี, "บันทึกจากความทรงจำ: แนวร่วมศิลปะแห่งประเทศไทย," สร้างสถานด้านศิลปะ: 20 ปีแนวร่วมศิลปะแห่งประเทศไทย 2517-2537 (กรุงเทพฯ : แนวร่วม ศิลปะแห่งประเทศไทย, 2537), 111.

จรรยา โกมรรัตนานนท์, สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต, 2540), หน้า 49

ชลุต นิมเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิคชิ่ง, 2553), 23

นิพาดา เทวกุล, "ธรรมชาติหรือลักษณะทั่วไปของสุนทรียศาสตร์", ศิลปกรรมศาสตร์ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน-กันยายน 2537): หน้า 21.

ชเนต วงศ์ยานาวา, "การจุ่มใจของวัตถุ: ภาพลักษณ์ที่แผ่ขยายออกไปสถิตอยู่ทุกหนทุกแห่ง," ใน The Amusement of Dreams, Hope and Perfection exhibition (กรุงเทพฯ: คลังวิชาการพิมพ์ 2551), 25. ประเสริฐ ศิลรัตน์, สุนทรียศาสตร์, หน้า 29

ปรีเปรม อยู่สันติกุล, "สุนทรียทัศน์ของเฮอริมานน์เฮสเซ", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546, หน้า 30.

พรสนอง วงศ์สิงห์ทอง, ประวัติศาสตร์นฤมิตศิลป์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 75.

ยงชนันท์ พิมพ์เสถียร โครงการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่อนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2547

วิบูลย์ สีสวรรณ, ศิลปะในประเทศไทย: จากศิลปะโบราณในสยามถึงศิลปะสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือลาดพร้าว, 2548), 344.

วาณิช จรุงกิจอนันต์ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเพื่อ หริพิทักษ์ ท.ม. ศิลปินแห่งชาติ - 26 ม.ค. 2537, พิมพ์ครั้งแรกในมติชนสุดสัปดาห์ (ไม่ทราบฉบับและปี)

ศรัณย์ ทองปาน, ความทรงจำแห่งสยาม ความทรงจำแห่งสยาม ของ กาลิเลโอ คินี, นิตยสารสารคดี Feature Magazine ปีที่ 17 ฉบับที่ 207 เดือน พฤษภาคม 2545

ศิลป์ พีระศรี มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง เพื่อ หริพิทักษ์ แปลโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เขียน ยิ้มศิริ คัดลอกจากสูจิบัตรนิทรรศการศิลป์ ดร.เพื่อ หริพิทักษ์ แสดงจิตรกรรมและวาดเส้น ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า กรุงเทพฯ 2-31 มีนาคม 2524

สุปราณี มุขชาติ, ประวัติศาสตร์ยุโรปตั้งแต่ปี ค.ศ.1815-ปัจจุบัน (เล่ม 1), พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2540), 78.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา หรือทำซ้ำอย่างอื่นถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สุธี คุณาวิชยานนท์, "Modern & Contemporary Art : ศัพท์, ลัทธิ และความเคลื่อนไหวทางศิลปะร่วมสมัย," เอกสารพิเศษในรายวิชา 215 427 Contemporary Art and Culture (ศิลปะและวัฒนธรรมร่วมสมัย) (กรุงเทพฯ: ภาควิชาทฤษฎีศิลปะ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป.), 37-38.
- หนึ่งฤดี โลหผล: กาลิเลโอ ดินี. "ความทรงจำแห่งสยาม," (แปลจาก Ricordi del Siam โดยหนึ่งฤดี โลหผล Lucio Nalesini ศรีณีย์ ทองปาน และชฎารัตน์ คนรู้) นิทรรศการภาพถ่ายและบันทึกทางประวัติศาสตร์ของ Galileo Chini (สูจิบัตรประกอบนิทรรศการ ณ หอศิลป์แห่งชาติ 16 - 31 มกราคม 2545)
- อิทธิพล ตั้งโฉลก, **แนวทางการสอนและสร้างสรรค์จิตรกรรมชั้นสูง**, กรุงเทพฯ 80.
- เอช ดับเบิลยู แอนด ดอรา เจน แจนสัน, ประวัติจิตรกรรม (จากถึงสมัยปัจจุบัน), แปลโดย กิตติมา อมรทัต (กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2533), 214.
- อันริมา แสงชัย, "ความคิดเชิงสุนทรียะในศิลปะสกุลหลังสมัยใหม่", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547), หน้า 17.
- อันริมา แสงชัย, "สุนทรียศาสตร์ ศาสตร์แห่งสุนทรียะ", *โฟนัวร์*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 8 (กันยายน 2547), หน้า 73.
- Art History, "**Romanticism**". <http://www.huntfor.com/arthistory/c17th-mid19th/romanticism.htm> (May 2011)
- Benedetto Croce, Art as Intuition, in Problems in Aesthetics. An Introduction Book of Readings, ed. by Morris Weitz, (New York: Macmillan Publishing Co., Inc, 1970): p.106.
- Feiden, Bernard M. & Jokilehto, Jukka. "**Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites**" Second Edition. Rome: ICCROM/UNESCO/ICOMOS, 1998 pp 11-12.)
- The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance (The Berra Charter), 1981.
- Moffat, Charles. "**The Art History Archive, Romanticism**" [Online],
- Marzona, Daniel. "**Conceptual Art**" (Cologne: Tashchen, 2005), 6, 100.
- Hosper, John. "**The Concept of Artistic Expression, in Problems in Aesthetics. An Introduction Book of Readings**" ed. by Morris Weitz, (New York: Macmillan Publishing Co., Inc, 1970): p. 222.
- Carroll, Noel. "**Philosophy of Art. A contemporary introduction**" Second print, (New York: Routledge, 2004), pp. 156-157.
- Rose-Marie and Rainer Hagen, What great paintings say: Volume 2 (Koln: Benedikt Taschen, c1995), 571.